

čítat i bez sledovania poznámok pod čiarou. Je menším nedostatkom, že odkazy z cudzojazyčnej literatúry (nemčina, angličtina) nie sú prekladané do češtiny. Čo sa zoznamu literatúry týka, je reprezentatívny a odkáže čitateľa na prehľbujúce štúdium. Doslov ku knihe napísal prof. T. Halík.

Autor v diele predkladá pred nás a našu budúcnosť obrovskú nádej, ale i záväzok. Záväzok v tom, že je nutné, aby sme zostávali pevne zakotvení vo vlastnej tradícii a pritom úprimne otvorení voči inému. Nádej spočíva v tom, že spoločným dialógom a spoluprácou sa môžeme vzájomne obohatovať – poučovať, inšpirovať i zahanbovať (s. 176n) – no predovšetkým dostávať sa bližšie k Pravde. Možno nie nevyhnutne spoločnej, ale spoločne...

Pavol Bargár

INSPIROVANÝ ČTENÁŘ

Ulrich H. J. Körtner, *Der inspirierte Leser: Zentrale Aspekte biblischer Hermeneutik*, Göttingen, Vandenhoeck + Ruprecht 1994, 179 stran.

Kdyby se cizokrajný návštěvník otázel, oč dnes českým protestantům jde, a kdyby odpověď na svou otázku hledal v knižní a vůbec badatelské produkci, která z jejich středu vychází, bezesporu by narazil na slovo hermeneutika. Toto slovo, známé před čtvrt stoletím elitní hrstce filosofujících teologů, si prorazilo cestu do edičních plánů mnoha nakladatelství a na universitní semináře. Hermeneutika znamená teorii výkladu textu. Zájem teologů o hermeneutiku tedy znamená pozornost upřenou k tomu, co se děje při výkladu textu, v protestantismu především Bible. Nejdůležitějším poznatkem takto zaměřené pozornosti je role, kterou má při „vzniku významu“ daného textu právě vykladač. Význam není něco, co by v textu čekalo jako šípková Růženka, až bude náležitým postupem objevena a probuzena, nýbrž něco, co vykladač spoluvytváří tím, co od textu očekává a jak k němu přistupuje. Hermeneutika je tedy jakýmsi zrcadlem, v němž se vykladač pozoruje. To má jistě své oprávnění tam, kde po staletí panovala pýcha majitelů pravdy. Jako každá sebereflexe, je však i hermeneutika v nebezpečí badatelského narcismu.

Několik titulů představilo od počátku tisíciletí českému čtenáři hermeneutickou diskusi vskutku reprezentativním způsobem. V roce 2002 vyšel *Úvod do biblické hermeneutiky: Cesty k pochopení textu* starozákonníka Manfreda Oeminga. V loňském roce pak rozsáhlá publikace novozákonníka Petra Pokorného (doplněná řadou dílčích studií a praktických ukázek dalších autorů), nazvaná *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Vloni se také v rámci znovuoobnovené ediční řady Studie a texty ETF objevil svazek *Výklady a vykladači: Studie k biblické hermeneutice*, jež z prací doktorandů a spolupracovníků ETF k vydání připravili Martin Prudký a Jan Roskovec, k vydání v roce 2006 se chystá disertační práce Filipa Čapka, nazvaná *Hermeneutika Hebrejské Bible: Kánon jako interpretační možnost rozvedená na pozadí díla B. S. Childse a J. A. Sanderse*.

Rád bych se však nyní zastavil u starší práce systematického teologa, učitele na ETF vídeňské univerzity, Ulricha H. J. Körtnera, nazvano² é *Der inspirierte Leser: Zentrale Aspekte biblischer Hermeneutik* z roku 1994. Přestože i tato kniha má v podtitulu spojení „biblická hermenutika“, jde v ní o čtivý a poučený pohled systematicka, předkládajícího ze svého pohledu *scripturologii*, paragraf protestantských dogmatik, věnovaný Bibli. Právě v rámci *scripturologie* se traktuje učení o inspirovanosti Písma Duchem svatým. Nastupující osvícenství se svým důrazem na historicitu jakožto instanci pravdivosti přimělo protestantské teology k tomu, že začali na obranu Bible proti tvrzením zpochybňujícím její historickou a morální věrohodnost hovořit o doslovné inspirovanosti textu Písma. Na boj za historickou platnost Bible od těch dob padlo v bibliotice více hodin teologické práce než na cokoli jiného. A právě na této frontě provádí Körtner elegantní manévry, jehož ústřední tah nahlašuje již zvolený název knihy.

„Inspirovaný čtenář“ představuje slovní hříčku, odkazující k titulu německého literárního teoretika Wolfganga Isera *Der Implizite Leser* (Mnichov 1972). Přísně vzato, spíše než z této, čerpá ovšem Körtner z další Iserovy knihy, nazvané *Der Akt des Lesens: Theorie ästhetischer Wirkung* (Mnichov 1984). Iser v této práci rozvíjí své pojetí *nedourčenosti* literárního textu (tento termín razí v češtině jmenovitě překladatelé a autoři antologie M. Sedmidubského et al., *Čtenář jako výzva: Výbor z prací kostnické školy recepční estetiky*, Brno 2001). Ve svých pracích Iser ukazuje, že literární text není sám o sobě hotovým dílem, ale hrubou stavbou, kostrou, ba možná jen šipkou na cestě k významu. Tento význam dotváří čtenář tím, že v aktu (povězme poněkud redundantně: aktivního) čtení zaplňuje prázdná místa textu, jeho nedourčenost, a právě v tom spočívá dobrodružství četby. Svou aktivní povahou je četba podobná „interpretaci“ hudebního díla: tedy uměleckému dílu, které interpret s nástrojem v ruce vytváří nad notovým záznamem. Körtner nyní spojuje reformačně-ortodoxní učení o inspirovanosti Písma s kostnickým modelem nedourčenosti. Rozlišuje-li protestantská dogmatika ve svých úvahách o inspirovanosti Písma mezi *hlavní příčinou* (tou je v tomto pojetí Bůh) a – v plurálu – *nástrojovými příčinami* (tedy lidskými autory; podrobněji k pojetí viz Horst-Georg Pöhlmann, *Kompendium evangelické dogmatiky*, Jihlava 2002, s. 49nn), pak Körtner k oněm nástrojovým příčinám řadí také čtenáře a vykladače Písma. Inspirace Duchem svatým se v jeho pojetí nespotebovává při vzniku biblického textu, nýbrž pokračuje, kdykoliv se v Církvi Písmo vykládá. Řečeno jazykem z Kostnice: kdykoli je na čtenáři, aby aktualizoval nedourčenost čteného textu. Na rozdíl od romantického „produkčně-estetického“ zájmu o svět a úmysl autora textu aplikuje vídeňský systematick podněty „recepční estetiky“ (v anglofonním prostředí se hovoří o *reader-response* přístupu), které se zaměřují na interakci mezi textem a čtenářem.

Körtner nejprve provádí inventuru interpretačního a homiletického přínosu 20. století. Všimá si pokračující sekularizace i pokusů čelit jí – na katolické straně útekem k metafyzice, na evangelické k demytologizaci. Körtnerův recept v situaci současné krize zvěstování zní: vydržet u biblických textů, fixujících vzpomínku na Boží činy. Ohledává vzdálenost, která zeje mezi Bibli jakožto pozdně-

-antickým textem a moderním čtenářem. Ke slovu přivádí pozapomenutého Franze Overbecka, Alberta Schweitzera (jehož kulturologické texty vydal v r. 2005), a ovšem zejména Paula Ricoeura. V dalších kapitolách pak Körtner systematicky předkládá a do vzájemného rozhovoru uvádí jednotlivá pojetí vícero významu Písma, jak se v církvi objevují od dob Řígenových. Právě vůči nejdůležitějšímu Řígenovu vykladačskému nástroji, vůči alegorii, jak se od jeho dob pěstuje v církvi, ve 20. století transformována v program demytologizace Rudolfa Bultmanna, však Körtner vznáší námitku. Podle Bultmanna je mýtus věci světového obrazu a je úkolem exegeze vysvobodit kérygma z tohoto zastaralého rámce. Tuto snahu, snahu oddělit od sebe slupku a obsah, však Körtner považuje za iluzorní. V navázání na F. W. J. Schellinga hovoří o *tautegorické*, nikoli *alegorické* povaze biblických textů. Ty nenesou vždy *něco jiného*, nýbrž čtenáři přinášejí *sebe samotné*: svým příběhem, svým slovníkem, svým uspořádáním.

Körtnerova kniha je souborem textů, které vznikaly počátkem 90. let k různým příležitostem a spíše než jednoznačnou linií vynikají – vždy z jiné perspektivy – opakovaným návratem k základní otázce knihy: jak dnes v Církvi přiměřeně vykládat Písmo svaté? Svým důrazem na pragmatický či rétorický, k dnešku, čtenáři a jeho sebepochopení zaměřený přístup k biblickému textu sdílí mnoho důrazů s biblisty a systematickými teology v anglofonním světě. Körtnerova představa inspirovaného čtenáře je přímou paralelou důrazu Waltera Brueggemanna na imaginaci čtenáře jako instanci komplementární s inspirovaným výměrem Bible (zejm. jeho *Text under Negotiation: The Bible and Postmodern Imagination*, Minneapolis 1993; *An Introduction to the Old Testament: The Canon and Church Imagination*, Louisville 2003). Toto Körtnerovo mimoděčné sblížení s americkou rétorickou kritikou je o to zajímavější, že je ve své pozdější, o poznání systematictější práci (Ulrich H. J. Körtner, *Theologie des Wortes Gottes*, Göttingen 2001) opouští. Připomínka, že čtenář Bible musí nejen číst, ale také volit, rozhodovat se mezi možnostmi výkladu a na základě těchto rozhodnutí pak riskantně, bez záruky na správnost, jednat – a že přitom smí v pokoře doufat v cosi jako moudrost shůry, neboť stejně nemá nic v ruce, to je inspirace, za niž Körtnerovi vděčíme.

Petr Sláma